

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ЯК НЕВІД'ЄМНА ЧАСТИНА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕЧНОЇ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ЛЮДИНИ

*Анісімова С.В., к.г.н., доц.,
Харківський національний автомобільно-дорожній університет, м. Харків
svitlanaanisimova@meta.ua*

В даний час дуже важливо, щоб будь-яка країна в своєму прогресивному розвитку і підвищенні добробуту населення слідувала трьом основним принципам: економічному зростанню, соціальному захисту та екологічній безпеці.

Відповідно до припущень аналітиків, в першій половині ХХІ століття людство впритул підійде до поставлених самою природою природним межах зростання, а людська цивілізація далі буде розвиватися в умовах більш жорстких ресурсних, екологічних і демографічних обмежень.

Вивчаючи історію цивілізації, ми можемо простежити за тим, як зі збільшенням чисельності населення нашої планети багаторазово зростає навантаження на природу, освоюються нові території, все в більшій кількості розробляються природні ресурси, змінюються ландшафти, забруднюється наша планета і т.д. Поступово збільшується дисбаланс між людиною і середовищем її проживання. Протиріччя людини з природою існували і в попередні історичні епохи, але раніше вони носили локальний характер.

Початок третього тисячоліття можна охарактеризувати двома важливими тенденціями:

– по-перше, людина зустрілася з такими глобальними екологічними проблемами, як зміна клімату, руйнування озонового шару, забруднення питної води, деградація лісів та ґрунту, скорочення біорізноманіття, знезараження відходів.

– по-друге, світ змінюється такими швидкими темпами, що деякі вчорашні критерії абсолютно не підходять до сьогоднішніх.

У прийнятій в кінці минулого століття Всесвітньої Хартії природи, ООН визначила основні положення про відносини природи і людини. У ній підкреслено, що людина є частинкою природи, що життя пов'язане з безперервною діяльністю природних систем, які є джерелом енергії і продуктів харчування, що людина своїми діями може змінити природу, закінчити її ресурси, тому вона повинна повністю усвідомити необхідність збереження рівноваги і якості в природі, збереження природних ресурсів.

В роботі О.М. Яницького «Екологічна культура: нариси взаємодії науки і практики» вказується на те, що навколишнє середовище природне і рукотворне, природне і штучне, будь-яке середовище за своєю суттю, є системоутворюючим фактором, що формує образ життя людини, а технічний розвиток неминує супроводжуватися «тиском» на навколишнє середовище.

Вчені сходяться на думці, що криза, хоча і називається екологічною, насправді це криза суспільства, криза сучасної культури, орієнтованої цілком на задоволення безпосередньо соціальних потреб без жодного врахування біосферних потреб, а подолання цього екологічної кризи можливо тільки через подолання кризи сучасної системи цінностей, які збудовані антропоцентрично і соціоцентрично. На їхню думку глобальна екологічна криза в зовнішньому середовищі – це похідна від небувалого розладу екологічних зв'язків в культурі і в первинній її області – душі і совісті людини. Антропоцентрична модель сучасної свідомості привела до втрат в природі і культурі, була сформована стійка парадигма: людина – цар природи. Глобальні проблеми техногенної цивілізації не можуть бути результатом окремих помилок, а виступають як неминучий наслідок конкретних способів життєдіяльності людства, які полягають в його прагненні до виживання і самореалізації. Найглибиннішою проблемою сучасності є антропологічний криза. Вона охоплює весь комплекс взаємовідносин в системі людина-природа-людина. Поведінка людини і образ його мислення настільки сильно змінилися, що предметом тривоги стає деградація не тільки біосфери, а й самої людини. Виявилось, що найвища професійна підготовка спеціаліста не дасть потрібних результатів, якщо не буде базуватися на міцному фундаменті екологічних цінностей, які є складовою частиною екологічної культури.

Що ж таке екологічна культура? Перш за все, необхідно розглянути вихідне поняття. Культура (лат. *Cultura*, від основи *colere* – обробляти, виховувати, утворювати, розвивати, почитати) – специфічний спосіб організації і розвитку людської життєдіяльності, представлений у продуктах матеріальної і духовної праці, в системі соціальних норм і установ, в духовних цінностях, в сукупності відносин людей до природи, між собою і до самих себе [1].

Екологічна культура – це збереження природи не завдаючи їй шкоди, глибоко усвідомлюючи закономірності розвитку природи і її збереження. Екологічну культуру потрібно прищеплювати населенню, особливо молоді та підростаючого покоління. Тому необхідно вирішити і проблему глибокого засвоєння екологічних знань. Для того, щоб учнівська молодь усвідомлювала свій обов'язок, свою відповідальність за захист природи, необхідно формувати у молоді і населення свідоме ставлення до навколишнього середовища, виховувати у неї екологічну моральність.

Формуючи екологічну культуру особистості, необхідно враховувати особливості кожного структурного компонента освітнього простору, а також специфіку їх взаємозв'язку і взаємодії при управлінні даним процесом. Екологічна виховання та освіта здійснюється не в рамках одного уроку, лекції, теми і навіть не навчального року, а здійснюється постійно, причому на всіх щаблях, лише трохи змінюючи свою специфіку.

Екологічна культура починається з сімейного виховання. В результаті впливу сімейного середовища і морального виховання у дітей з'являється дбайливе ставлення до природи, любов до природи і прагнення до її охорони, формується екологічний світогляд. У традиціях українського народу закріплено

уважне ставлення до живої і неживої природи, що відбилося в його звичаях, легендах і різних святах. Земля, повітря, вода, вогонь здавна вважалися священними.

У процесі екологічного виховання важливо враховувати три основних компоненти:

- інтелектуальний (екологічні знання та інтелектуальні вміння світоглядного порядку);
- особистісний (мотивація, відносини і оцінки);
- внутрішню готовність (бажання, намір, потреби реалізувати свої позиції в діяльності з охорони природного середовища).

Існує поширене протиставлення природи і культури, природного і штучного. Однак, саме природа спочатку була натхненником мистецтва, джерелом, звідки черпали натхнення великі діячі культури, багато з яких ототожнювали культуру з живим організмом.

У кращих творах літератури і живопису знайшли відображення картини природи. Наприклад, реальний вигляд будь-якої місцевості в образотворчому мистецтві породив самостійний жанр або окремих твір, зване пейзажем, в якому основним предметом зображення є природна або в тій чи іншій мірі перетворена людиною природа. М.К. Реріх писав: «Усвідомлення краси природи врятує світ».

Розглядаючи екологічну культуру як складову частину загальної культури людини, важливо виділити наступні підходи до осмислення феномена екологічної культури: екологічний – що припускає осмислення культури з ціннісних позицій екології як науки про взаємодію живих систем з навколишнім середовищем; культурологічний – що розглядає екологічні проблеми з позицій культури.

Слід зазначити, що проблема взаємин людини з навколишнім середовищем завжди хвилювала людство. Так, в основі найбільших релігійних світоглядів лежить постулат ненасильницької взаємодії людини, суспільства і природи як етичного фундаменту забезпечення безпеки у всіх сферах життєдіяльності.

Так як екологічна культура пов'язана і з тією роллю, які грають в житті суспільства правова культура і правова свідомість, правова основа екологічного виховання знайшла своє вираження в конституційних обов'язках громадян.

Порушення у взаєминах людини і навколишнього середовища, міжособистісній взаємодії людини з людиною і суспільством в цілому є найважливішими проблемами безпеки життєдіяльності людини.

Їх вирішення неможливе без формування екологічної свідомості, екологічного світогляду, екологічної культури, без гармонізації взаємин людини з навколишнім соціо-природним середовищем.

Сучасне суспільство постало перед вибором: або зберегти існуючий спосіб взаємодії з природою, що неминуче може призвести до екологічної катастрофи, або зберегти біосферу, придатну для життя, але для цього необхідно змінити сформований тип діяльності. Останнє можливе за умови докорінної перебудови

світогляду людей, ломки цінностей в області як матеріальної, так і духовної культури і формування нової – екологічної культури.

Перелік посилань

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови, Київ; Ірпінь: Перун, 2005. – VIII, 1728 с.

SWOT-АНАЛІЗ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ ТА УДОСКОНАЛЕННЯ ОСВІТНІХ ПРОГРАМ

*Батракова А.Г., д.т.н., проф.,
Харківський національний автомобільно-дорожній університет, м. Харків
agbatr@ukr.net*

Основою розбудови внутрішньої системи забезпечення якості вищої освіти на усіх рівнях, в тому числі на рівні закладів вищої освіти, що реалізують освітні програми підготовки здобувачів вищої освіти, є Стандарти і рекомендації із забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти – ESG-2015 [1], які визначають:

- політику щодо забезпечення якості освіти;
- стандарти до розроблення і затвердження освітніх програм;
- вимоги з реалізації студентоцентрованого навчання, викладання та оцінювання;
- вимоги до зарахування, прогресу, визнання та атестації здобувачів; вимоги до викладацького складу;
- вимоги до навчальних ресурсів і підтримки студентів, інформаційного менеджменту, публічної інформації, поточному моніторингу і перегляду освітніх програм.

Забезпечення якості вищої освіти через запровадження стандартів ESG-2015 на рівні освітніх програм можливо за умови усвідомлення сильних та слабких сторін освітньої програми, вивчення попиту на освітні послуги, формування прогнозних оцінок затребуваності на ринку праці компетентностей та результатів навчання за освітньою програмою у регіональному, галузевому та національному контекстах. Ефективним інструментом внутрішнього аудиту освітніх програм є SWOT-аналіз (strength, weaknesses, opportunities and threats) [2], що дозволяє висвітлити проблеми, які потребують найбільшої уваги, на подолання яких повинне бути спрямована діяльність ЗВО, кафедри, НПП, що задіяні у реалізації освітньої програми.

При підготовці до акредитації освітньої програми «Інженерна геодезія» був проведений її SWOT-аналіз у контексті відповідності стандартам ESG-2015 (табл.), що дозволив визначити напрямки оновлення та удосконалення освітньої програми з метою підвищення привабливості та затребуваності на ринку освітніх послуг.